

WSPOMNIENIA

Stanisław Kubicki – jeden z pionierów badań podłoża krystalicznego północno-wschodniej Polski

W bieżącym roku minęło 20 lat od śmierci doc. dr. inż. Stanisława Kubickiego, wybitnie uzdolnionego, wszechstronnego geologa, jednego z pionierów badań podłoża krystalicznego północno-wschodniej Polski.

Urodził się On 25 października 1932 r. w Gdowie na Pogórzu Beskidzkim, niedaleko Krakowa, w rodzinie emerytowanego robotnika Państwowego Monopolu Tytoniowego Stanisława Kubickiego. Był późnym dzieckiem z drugiego małżeństwa, jednakiem, wcześniej osieroconym przez ojca. Wzrastał w ubóstwie, od lat chłopięcych hartowany przez życie. Jego matka Zofia, z domu Mlonek, pracowała jako służąca. W latach okupacji Stanisław uzyskał wykształcenie podstawowe, a po wojnie jako prymus ukończył liceum ogólnokształcące w Gdowie i po maturze w 1951 r. w nagrodę został skierowany na studia medyczne w Związku Radzieckim, na Uniwersytet w Rostowie nad Donem. W Rostowie okazało się, że z powodu braku miejsc nie może podjąć wymarzonych studiów medycznych i wówczas zdecydował się na geologię. Czas studiów był szczególnie trudnym okresem Jego życia, w obcym świecie i ciężkiej atmosferze stalinowskiej rzeczywistości, i do wspomnień tych Kubicki, z natury zresztą bardzo powściągliwy, niechętnie wracał. W ramach studiów brał udział w dwóch ekspedycjach geologicznych do Kazachstanu, był naocznym świadkiem naziemnego wybuchu jądrowego w sąsiedztwie terenu badań. Uniwersytet ukończył z wyróżnieniem w 1956 r., uzyskując tytuł magistra inżyniera na podstawie pracy dyplomowej *Mineralogia, petrografia i geochemia Dżumanajskiego złoża złota w Kazachstanie*, wykonanej pod kierunkiem kandydata nauk M.J. Uskowa.

Dnia 1 września 1956 r. rozpoczął pracę w Instytucie Geologicznym w Warszawie w Zakładzie Złóż Rud Żelaza, kierowanym przez docenta Romana Osikę (późniejszego profesora).

W pierwszym okresie zajmował się badaniami w Górach Świętokrzyskich: przede wszystkim rozpoznaniem hydrotermalnej mineralizacji kruszcowej na dyslokacji Psar w rejonie Wzdół Kamieńca, a także mineralizacją sydyrytową w warstwach przejściowych (tzw. kuwinie) między dolnym i środkowym dewonem oraz hematytową w ordowiku okolic Brzezin. Wyniki prac były przedstawiane w opracowaniach archiwalnych, ale nie publikowane.

W marcu 1960 r. Stanisław Kubicki znalazł się w składzie polskiej ekspedycji geologicznej do Wietnamu (ówczesnej Demokratycznej Republiki Wietnamu stanowiącej północną część kraju), jako geolog złożowy (Sawicki, 1966, *Polscy geolodzy...*, 2005). Ekspedycją kierował doc. R. Osika, a jej zasadniczym celem było zbadanie geologii obszaru Bao-ha nad Song Hong (Rzeka Czerwona), przede wszystkim pod kątem występowania złóż rud żelaza.

Ryc. 1. Stanisław Kubicki, lata 70. XX w., ze zbiorów rodzinnych

za. Po wyjeździe doc. Osiki do Polski w listopadzie 1961 r. funkcję kierownika ekspedycji do maja 1962 r. sprawował Stanisław Kubicki. Wietnamski okres był dla Staszka bardzo owocny. Rozpoznał duże złożo limonitów Qui-xa, dokumentując jego zasoby i określając jednocześnie, że złożo nie stanowi, jak to uważano wcześniej, czapy żelaznej rud pierwotnych, lecz ma charakter złoża allochtonicznego, związanego z późniejszą aktywnością tektoniczną (Kubicki, 1967). Po raz pierwszy poznał też zapewne smak bycia kierownikiem, czego nigdy nie pragnął, a co los gotował Mu ponownie już w bliskiej przyszłości, a także w późniejszych latach.

Po powrocie do Polski Kubicki trafił do tworzonego akurat zespołu profesora Jerzego Znoski (wówczas docenta) do badań świeżo odkrytych suwalskich magnetytów wanado- i tytanonośnych (Znosko, 1992). Odkrycie wywołało w instytucie duże poruszenie, które szybko przeniosło się na wysokie szczeble partyjno-państwowe. W ocenie niektórych ludzi powstały okoliczności do korzystnych przetarasowań personalnych, podjęto działania na rzecz

Ryc. 2. W drodze na Gobi, maj 1983, od lewej: Stanisław Kubicki, Olech Juskowiak, geolog Mongolskiej Akademii Nauk C. Ceden, Ryszard Podstolski. Fot. J. B. Miecznik

wyeliminowania z dalszego kierowania pracami Jerzego Znoski, uważanego za osobę politycznie nieodpowiednią (Dadlez i in., 1999; Znosko, 2007). Niespodziewanie w październiku 1962 r. do pełnienia obowiązków kierownika Zakładu Złóż Rud Żelaza w Instytucie Geologicznym został powołany Stanisław Kubicki, nie w pełni świadomy sytuacji (Ryka, 1992). Nie chcąc uczestniczyć w toczących się grach i intrygach kilkakrotnie występował o zwolnienie Go z obowiązku kierowania zakładem, co w końcu osiągnął po upływie roku. Tak oto po latach wspominał Stanisława z tamtych dni profesor Znosko (1992): *Z tego niedobrego czasu pamiętam Stasia jako Człowieka uczciwego i lojalnego współpracownika, który nie spałał sobie rąk haniebnymi zakulisowymi działaniami. Zapisuję Go sobie we wdzięcznej pamięci, albowiem był to człowiek nadzwyczajnej dobroci i uczciwości.*

Po tym bolesnym doświadczeniu S. Kubicki usunął się na bok, rezygnując z udziału w poszukiwaniach złóż i skupił się na mineralogii suwalskich kruszców, co zaowocowało rozprawą doktorską pt. *Mineralizacja kruszczowa suwalskiego masywu zasadowego – ilmenit i siarczki*, obronioną w 1974 r. (Kubicki & Siemiątkowski, 1979). Promotorem był profesor Roman Osika. Szczegółowe badania nad petrografią i mineralogią kruszców suwalskich anortozytów pozwoliły na sformułowanie wielu wniosków, m.in. na temat genezy rud ilmenitowo-magnetytowych. Zostały one również wykorzystane do sporządzenia atlasu map geologiczno-mineralogicznych poziomów złoża Krzemianka, bardzo ważnego z punktu widzenia planowanej eksploatacji rud.

Ostateczne usunięcie profesora Jerzego Znoski z Zakładu Złóż Rud Żelaza IG z początkiem roku 1966 wywołało zasadnicze trudności w dalszej realizacji prac poszukiwawczych, zabrakło bowiem autora koncepcji i organizatora poszukiwań. Znane już wówczas nieprzeciętne możliwości intelektualne Kubickiego zadecydowały o powołaniu Go do przygotowania programu kolejnego etapu badań fundamentu polskiej części platformy wschodnioeuropejskiej. W 1968 r. przedłożył On obszerne opracowanie archiwalne *Ocena perspektyw i kierunki dalszych badań podłoża krystalicznego NE i E Polski*, zawierające podsumowanie dotychczasowych prac oraz koncepcje badań podstawowych i poszukiwań.

Wtedy też doszło do Jego zbliżenia w badaniach z wybitnym petrografem profesorem Wacławem Ryką (później doktorem). Staszek był z pewnością współpracownikiem doskonałym: o wielkiej, wszechstronnej wiedzy, pracowitym, dobrze zorganizowanym, lojalnym, pełnym pomysłów. Wspominał Go Wacław Ryka (1992): *Z łatwością łączył podstawowe elementy geologii krystaliniku: geofizykę, tektonikę i stratygrafię z metalogenezą oraz prognostowaniem i poszukiwaniem rud metali.* Kubicki był autorem oryginalnych pomysłów w badaniach zarówno podstawowych, jak i złożowych, koncepcji poszukiwawczych pierwiastków ziem rzadkich, niobu, cyrkonu i diamentów. Projektował, nadzorował i dokumentował wiele wierceń. Chętnie też podejmował współpracę z geologami rosyjskimi i białoruskimi, badającymi fundament platformy po drugiej stronie granicy. Stosunkowo mało publikował, dużo więcej zostało po nim maszynopisów opracowań archiwalnych, projektów, dokumentacji i prac studialnych.

Ryc. 3. Muszugaj Chuduk (Muszgia Chudak) – jeden z badanych rejonów występowania karbonatytów na Gobi. Fot. J. B. Miecznik

Z Jego publikacji o podłożu krystalicznym platformy wschodnioeuropejskiej do najważniejszych należały artykuły o budowie geologicznej i tektonice (Kubicki i in., 1972, 1973, 1974; Kubicki, 1992), zagadnieniach złożowych, zawsze mocno osadzonych w kontekście geologicznym (Kubicki & Siemiątkowski, 1973, 1979; Kubicki, 1984; Bareja & Kubicki, 1983; Kubicki & Ryka, 1984, 1987), mapa geologiczna podłoża platformy (Karaczun i in., 1975) oraz atlas geologiczny (Kubicki & Ryka, 1982), wyróżniony zespołową Nagrodą Państwową II stopnia.

Staszek Kubicki nie przywiązywał wagi do formalnych awansów naukowych, doktorat zrobił jakby przy okazji i chyba trochę pod presją otoczenia, habilitacji nie podjął, mimo że niejedno z Jego opracowań archiwalnych po opublikowaniu mogłoby stanowić świetną do tego podstawę. W 1980 r. został powołany na stanowisko docenta na podstawie oceny całości dorobku naukowego. Najbardziej liczyło się dla niego rozwiązywanie kolejnych zagadek geologicznych i dociekanie naukowej prawdy.

Poza badaniami krystaliniku uczestniczył w dużych przedsięwzięciach zespołowych, m.in. Międzynarodowej Komisji Mapy Geologicznej Świata (Dadlez i in., 1974) oraz Mapy Surowców Mineralnych Polski w skali 1 : 500 000 pod redakcją prof. R. Osiki. Był redaktorem Mapy Złóż Surowców Mineralnych Przemysłu Metalurgicznego w skali 1 : 500 000 i współautorem zeszytów *Żelazo- Fe i Wanad – V, tytan – Ti, hafn – Hf* encyklopedii *Surowce mineralne Świata*, pod redakcją prof. prof. A. Bolewskiego i H. Gruszczyka, a także współautorem VI tomu monografii

Budowa geologiczna Polski pt. *Złoża surowców mineralnych* i zmodyfikowanej wersji angielskiej tego tomu. Uczestniczył aktywnie w wielu konferencjach (ryc. 1), sympozjach, m.in. w Międzynarodowym Kongresie Geologicznym w Moskwie w 1984 r.

W latach 80. XX w. S. Kubicki skoncentrował się na badaniach syenitów ełckich i karbonatytów masywu Tajna. Był to jednocześnie okres Jego wyjazdów na karbonatyty do Mongolii i Algierii w roli eksperta. Wyjazdy dawały duże możliwości zgłębiania wiedzy na temat skomplikowanej problematyki karbonatytów dzięki dostępowi do nich na powierzchni terenu.

W 1983 r. Stanisław Kubicki został powołany na kierownika polsko-mongolskiej grupy rekonesansowej, której celem było wytypowanie spośród niektórych znanych na Gobi rejonów z karbonatytami obszaru do szczegółowego rozpoznania pod kątem mineralizacji pierwiastków ziem rzadkich (ryc. 2 i 3). Przeprowadzone prace pozwoliły na wybranie masywu Ługin goł, jako obszaru przyszłych badań. Projekt tych badań przygotował Kubicki z doc. Januszem Uberną w następnym roku, a wynikiem podjętych prac jest dokumentacja geologiczna złoża pierwiastków ziem rzadkich Ługin goł zakończona w 1988 r.

W 1986 r. S. Kubicki wyjechał jako konsultant w Hoggar na Saharze, gdzie algierskie przedsiębiorstwo geologiczne EREM podjęło poszukiwania karbonatytów z mineralizacją ziem rzadkich pod kierunkiem polskiego specjalisty dr Andrzeja Stachowiaka. Staszek był tam najpierw na

etapie prac rekonesansowych, a potem w fazie rozpoznania karbonatów rejonu In Rabir.

Miałem szczęście znaleźć się w grupie rekonesansowej na Gobi i dzięki temu bliżej poznać Staszka, świetnego geologa i Przyjaciela. Człowieka o dobrym sercu, wrażliwego, subtelnego, zamykającego się w swoim świecie i z powodu delikatnej natury często bezbronny wobec otaczającej rzeczywistości. A jednocześnie rasowego geologa eksploratora, który dzięki rozległej wiedzy naukowej, doświadczeniu terenowemu, spostrzegawczości i bystrości umysłu ze swobodą poruszał się w obcym terenie.

Niestety poza instytutem spotkaliśmy się jeszcze tylko raz, w Rouibie pod Algierem, w biurze *Geopolu*. Staszek wracał z Hoggaru, ja jechałem po urlopie na kartowanie w rejon Adrar na Saharze. Żałowałem, że tym razem nasze drogi się tylko przecięły.

Stanisław Kubicki zmarł nagle w domu 21 kwietnia 1991 r.

Został pochowany na parafialnym cmentarzu we Wrocliszewie pod Warką na Mazowszu wśród ciągnących się po horyzont jabłoniowych sadów. Miejsce to już z daleka wskazują smukłe wieże pobliskiego kościoła św. Małgorzaty, gdzie w początkach niemieckiej okupacji ukrywał się ks. Stefan Wyszyński, późniejszy prymas Polski.

Serdecznie dziękuję Pani Annie Kubickiej za rozmowę i udostępnienie materiałów rodzinnych o Staszku.

Literatura

BAREJA E. & KUBICKI S. 1983 – Mineralizacja syenitów ełckich w strefach przeobrażeń metasomatyczno-hydrotermalnych (NE Polska). *Kwart. Geol.*, 27: 215–223.
DADLEZ R., JAWOROWSKI K. & MAREK S. 1999 – Jerzy Znosko – pięćdziesiąt lat pracy twórczej. Sesja nauk. „50-lecie pracy naukowej prof. Jerzego Znoski” w Państw. Inst. Geol. w Warszawie, 19 XI 1998. Nauka, 1999, nr 1.

DADLEZ R., KOLAGO C., KUBICKI S. & OSIKA R. 1974 – Działalność Międzynarodowej Komisji Mapy Geologicznej Świata w latach 1970-1974. *Kwart. Geol.*, 18: 671–683.
KARACZUN K., KUBICKI S. & RYKA W. 1975 – Mapa geologiczna podłoża krystalicznego platformy wschodnioeuropejskiej w Polsce 1 : 500 000. Wyd. Geol. Warszawa.
KUBICKI S. 1967 – Gisement de limonites de Qui-xa. [w:] *Travaux de l'expédition géologique polonaise au Vietnam. Biul. Inst. Geol.*, 177: 277–300.
KUBICKI S. 1984 – Mineralization in the Crystalline Basement in North-Eastern Poland. *Biul. Inst. Geol.*, 347: 49–54.
KUBICKI S. 1992 – An outline of geological structure of the Tajno massif. *Prace Państw. Inst. Geol.*, 139: 7–13.
KUBICKI S. & RYKA W. 1974 – Krystalinik platformy wschodnioeuropejskiej. [W:] *Budowa geologiczna Polski, 4. Tektonika, cz. 1. Wyd. Geol. Warszawa.*
KUBICKI S. & RYKA W. (red.) 1982 – Atlas geologiczny podłoża krystalicznego polskiej części platformy wschodnioeuropejskiej. Wyd. Geol. Warszawa.
KUBICKI S. & RYKA W. 1984 – Późnoprakambryjski magmatyzm platformowy i karbonaty w polskiej części platformy wschodnioeuropejskiej. *Prz. Geol.*, 32, 5: 252–260.
KUBICKI S. & RYKA W. 1987 – Carbonatites of the alkaline-ultramafic intrusion of Tajno (Precambrian basement of Poland). [In:] *Proc. 1th Seminar on carbonatites and alkaline rocks of the Bohemian Massif and ambient regions. Prague.*
KUBICKI S., RYKA W. & ZNOSKO J. 1972 – Tektonika podłoża krystalicznego prakambryjskiej platformy w Polsce. *Kwart. Geol.*, 16: 523–545.
KUBICKI S., RYKA W. & ZNOSKO J. 1973 – Tektonika. [W:] Łaskiewicz A. (red.), *Skały platformy prakambryjskiej w Polsce. Cz. 1. Prace Inst. Geol.*, 68: 129–137.
KUBICKI S. & SIEMIĄTKOWSKI J. 1973 – Uwagi o okruszcowaniu. [W:] Łaskiewicz A. (red.), *Skały platformy prakambryjskiej w Polsce. Cz. 1. Prace Inst. Geol.*, 68: 120–123.
KUBICKI S. & SIEMIĄTKOWSKI J. 1979 – Mineralizacja kruszcowa w suwalskim masywie zasadowym. *Biul. Inst. Geol.* 316: 5–136.
Polscy geolodzy na pięciu kontynentach (red. W. Śliżewski, W. Salski, Z. Werner). Wyd. Państw. Inst. Geol., Warszawa 2005.
RYKA W. 1992 – Stanisław Kubicki 1932–1991. Wspomnienia. *Prz. Geol.*, 40: 197–199.
SAWICKI L. 1966 – Woda w Bao-ha, duchy w Trait-hut. Wyd. Geol., Warszawa.
ZNOSKO J. 1992 – „Stas”. *Wspomnienia. Prz. Geol.*, 40: 199–201.
ZNOSKO J. 2007 – Wspomnienia i rozmowy z milczeniem. Cz. I. *Analecta, studia i materiały z dziejów nauki.* 16, 1–2: 353–432

Jerzy B. Miecznik